

MARIOLA T. KOZUBEK

**GLOBALNY PAKT EDUKACYJNY
W ODPOWIEDZI NA KRYZYS EDUKACJI**

Patto educativo globale in action. Proposte di esperienze e buone pratiche, red. Carina Rossa, Maria Cinque, Ezio Lorenzo Bono, Rzym: Editrice Ave 2022, ss. 356. ISBN: 978-88-3271-352-7.

DOI: <https://doi.org/10.18290/rped22143.9>

Edukacja odzwierciedla kulturową, społeczną, polityczną i moralną dynamikę społeczeństwa i samej cywilizacji. Ludzkość XXI wieku trwa w nieustannej transformacji i przechodzi wiele kryzysów, przeżywa epokową zmianę, „metamorfozę nie tylko kulturową, ale także antropologiczną”, w której wprowadza się nowe określenia, odrzucając bez rozeznania paradygmaty przekazane przez historię (Franciszek, 2019). Głęboki kryzys edukacyjny Papież Franciszek określił mianem „katastrofy edukacyjnej [...], wobec której nie możemy pozostać bezczynni, dla dobra przyszłych pokoleń i całego społeczeństwa” (Franciszek, 2021). Katastrofą jest to, że z powodu pandemii, około 10 milionów dzieci zostało zmuszonych do porzucenia szkoły. Wcześniej, 250 milionów dzieci i adolescentów w wieku szkolnym było wykluczonych z jakiegokolwiek aktywności edukacyjnej, a ponadto 50% dzieci, które uczęszczają do szkół, nie osiąga najniższego poziomu w zakresie alfabetyzacji i matematyki (UNESCO, 2021). W stosunkowo krótkim czasie, zostały uruchomione internetowe platformy edukacyjne, by poradzić sobie z sytuacją kryzysową spowodowaną pandemią, lecz wyraźna dysproporcja technologiczna, wraz z innymi brakami, sprawiły że luka edukacyjna jest wszędzie jeszcze bardziej widoczna (Franciszek, 2021; Lizzola, 2021). Jawi się kluczowe pytanie: Czy można temu zaradzić? Jeśli tak, to w jaki sposób? Wśród licznych propozycji rozwiązań, konkretnych przedsięwzięć i inicjatyw podejmowanych przez poszczególne państwa, organizacje i instytucje międzynarodowe, jest także głos Kościoła

---

Dr MARIOLA T. KOZUBEK – Instytut Pedagogiki, Uniwersytet Śląski; adres do korespondencji: ul. Jordana 18, 40-043 Katowice; e-mail: mariola.kozubek@us.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1377-3657>.

katolickiego, a zwłaszcza Papieża Franciszka. Troska o edukację dzieci i młodzieży jest jednym z centralnych tematów jego pontyfikatu, wynika to z przekonania, że „jedynie zmieniając edukację, można zmienić świat” (Franciszek, 2018). W 2019 roku Franciszek zaproponował utworzenie Globalnego Paktu Edukacyjnego¹ (Global Compact on Education), w celu uruchomienia i krzewienia „tych działań, które nadają sens historii i w sposób pozytywny ją przekształcają”. Z tą propozycją zwrócił się do osób publicznych, zajmujących odpowiedzialne stanowiska w wymiarze globalnym, „którym leży na sercu przyszłość nowych pokoleń” oraz zachęcił młodych ludzi do „poczucia odpowiedzialności za budowanie lepszego świata” (2019). Realizacja tego projektu została powierzona Kongregacji ds. Edukacji Katolickiej², która zajęła się promowaniem szeregu konferencji i wydarzeń mających na celu pogłębienie różnych aspektów tego Paktu, monitorowaniem i gromadzeniem najważniejszych doświadczeń inicjowanych przez katolickie szkoły i uniwersytety, oraz przez różne instytucje edukacyjne w wielu krajach świata. Ze względu na rosnącą liczbę inicjatyw, a także w perspektywie ich stałego rozwoju w nadchodzących latach, został powołany Komitet Naukowy Globalnego Paktu Edukacyjnego, który opracował szereg dokumentów zawierających najważniejsze informacje dotyczące założeń, celów i obszarów realizacji Paktu³. Komitet tworzą: Papieska Fundacja *Gravissimum educationis* (Fondazione Pontificia *Gravissimum Educationis*), Uniwersytet Lumsa (Lumsa Università) w Rzymie oraz Katolicki Uniwersytet Sacro Cuore (Università Cattolica del Sacro Cuore) w Mediolanie.

Uniwersytet LUMSA, a dokładnie naukowcy z Podyplomowej Szkoły Edukacji na rzecz Spotkania i Solidarności (Scuola di Alta Formazione Educare all’Incontro e alla Solidarietà – EIS), gromadzi informacje i świadectwa, dotyczące działań solidarnościowych i tak zwanych dobrych praktyk realizowanych przez stowarzyszenia wolontariackie, rodziny zakonne, ruchy, sieci szkół

---

¹ W dalszej części zastosowano skrót GPE. W Polsce nazwa funkcjonuje w dwóch wersjach: Globalny Pakt Wychowawczy (takie jest tłumaczenie dokumentu na stronie www.vatican.va), oraz Globalny Pakt Edukacyjny – ta wersja tłumaczeniowa występuje częściej i jest stosowana również przez polskie media watykańskie (<https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2020-10/globalny-pakt-edukacyjny.html>), ponadto, na podstawie analizy treści GPE można zdecydowanie przyjąć tę wersję.

² Zgodnie z Konstytucją Apostolską Papieża Franciszka *Praedicate Evangelium*, od czerwca 2022 roku Kongregacja ds. Edukacji Katolickiej oraz Papieska Rada ds. Kultury zostały połączone i należą do Dykasterii ds. Kultury i Edukacji (tymczasowo funkcjonują na stronach web: Sekcja Kultura: www.cultura.va oraz Sekcja Edukacja www.educatio.va).

³ Są to: *Vademecum*: przewodnik na temat wdrażania GPE, skierowany głównie do wychowawców, którzy mają za zadanie towarzyszyć młodym pokoleniom. *Instrumentum laboris*: dokument, który wskazuje kierunki realizacji założeń GPE; są tu wyjaśnione: idee projektu, jego kontekst, wizja i misja (zob. <https://www.educationglobalcompact.org/it/strumenti/newsletter/>).

oraz instytucje uniwersyteckie. Pierwsze wyniki przeprowadzonych analiz zebranego materiału zostały opublikowane w recenzowanej książce pod tytułem *Patto educativo globale in action. Proposte di esperienze e buone pratiche* [Globalny Pakt Edukacyjny w akcji. Propozycje doświadczeń i dobrych praktyk], wydanej w 2022 roku w Rzymie przez Editrice Ave, we współpracy z Libreria Editrice Vaticana. Redaktorzy naukowcy tej publikacji są związani badawczo z Podyplomową Szkołą EIS, choć reprezentują różne uczelnie: Argentynka Carina Rossa, doktor pedagogiki, jest adiunktem w Instytucie Uniwersyteckim Sophia (Istituto Universitario Sophia) w Loppiano k. Florencji. Maria Cinque, profesor zwyczajny, specjalista w zakresie dydaktyki i pedagogiki specjalnej, kierownik kierunku nauki o edukacji jest dyrektorem Podyplomowej Szkoły EIS. Ezio Lorenzo Bono, prezbiter Zgromadzenia Świętej Rodziny w Bergamo we Włoszech, adiunkt na Uniwersytecie Save (Universidade Save) w Mozambiku, gdzie wykłada współczesną afrykańską filozofię oraz filozofię wychowania, ponadto jest wykładowcą epistemologii na studiach podyplomowych i doktorskich na Uniwersytecie Pedagogicznym (Universidade Pedagógica) w Maputo. Wszyscy redaktorzy, a zarazem autorzy różnych części tej publikacji, są członkami Komitetu Naukowego Global Compact on Education.

Książka składa się ze Wstępu, Wprowadzenia redaktorów, trzech części, Podsumowania i Spisu treści. Trzecia część jest dopełniona kolorowymi fotografiami.

We Wstępie (s. 3-10) biskup Angelo Vincenzo Zani, były sekretarz Kongregacji ds. Edukacji Katolickiej⁴, opisuje motywy i etapy powstania GPE, jego zakres i zasadniczy cel, jakim jest zawarcie globalnego porozumienia dotyczącego edukacji, co zostało ujęte w symbolicznym sformułowaniu utworzenia „wioski edukacyjnej”⁵, by na nowo odbudować sieć relacji na rzecz ludzkości zdolnej mówić językiem braterstwa. By tego dokonać niezbędna jest – jak stwierdza Franciszek – potrójna odwaga:

(1) Odwaga, by w centrum każdego procesu wychowawczego postawić osobę ludzką z jej wartością i godnością, bo tylko w ten sposób można wydobyć niepowtarzalność, specyfikę i piękno każdego, a jednocześnie jego zdolność do bycia w relacji z innymi i otaczającą rzeczywistością, oraz przeciwstawiania się takim stylom życia, które propagują kulturę odrzucenia.

(2) „Odwaga kreatywnego i odpowiedzialnego spożytkowania najlepszych energii”, ponieważ tylko działania pozytywne i oparte na zaufaniu otwierają

---

⁴ 26 września 2022 r. mianowany przez papieża Franciszka archiwistą i bibliotekarzem Świętego Kościoła Rzymskiego.

⁵ Franciszek, przywołując afrykańskie przysłowie: „Do wychowania jednego dziecka potrzebna jest cała wioska”, wyjaśnia, że w wychowaniu niezbędne jest zaangażowanie wszystkich społecznych podmiotów oraz ustalenie niepodważalnych fundamentów wychowania.

edukację na planowanie długoterminowe, które nie grzęźnie w bezruchu uwarunkowań.

(3) „Odwaga kształtowania osób, gotowych służyć wspólnocie”, ponieważ to służba jest filarem kultury spotkania, którą charakteryzuje zdolność „pochylania się nad potrzebującymi i wyciąganie ręki bez wyrachowania, bez lęku, z czułością i zrozumieniem, tak jak Jezus się pochylił, by obmyć stopy apostołów. Służyć, znaczy przyjąć przybysza i wyciągnąć do niego rękę, pracować u boku potrzebujących, nawiązywać z nimi relacje międzyludzkie, więzi solidarności” (s. 5-6). Autor wyróżnia zobowiązania, które należy podjąć na drodze realizacji GPE: (1) postawienie w centrum osoby; (2) słuchanie młodych pokoleń; (3) promowanie kobiety; (4) wzmocnienie rodziny; (5) otwarcie na gościnność; (6) odnowienie ekonomii i polityki; (7) troska o wspólny dom (s. 7). Na koniec Zani wymienia pięć obszarów/dziedzin, wyznaczonych przez wspomnianą Kongregację, które są miejscem realizacji Paktu: (1) Godność i Prawa Człowieka; (2) Technologia i ekologia integralna; (3) Pokój i obywatelstwo; (4) Braterstwo i rozwój; (5) Kultury i religie (s. 8). Punktem odniesienia dla tych działań jest katolicka nauka społeczna.

We Wprowadzeniu (s. 11-19), redaktorzy piszą o uwarunkowaniach zawarcia globalnego porozumienia na rzecz edukacji, odwołując się do kluczowych dokumentów nauczania papieża Franciszka, leżących u podstaw Paktu: adhortacji apostolskiej *Evangelii gaudium* oraz dwóch encyklik *Laudato si'* i *Fratelli tutti*. Autorzy przywołują także dane z Raportu UNESCO (2020), ukazujące zakres wykluczenia z edukacji, co potwierdza, że świat przeżywa globalny kryzys edukacji, dlatego zasadne jest wezwanie Franciszka do podjęcia globalnego przymierza na rzecz edukacji. Redaktorzy prezentują także wkład Podyplomowej Szkoły EIS w opracowaniu zebranego materiału empirycznego dotyczącego realizacji założeń GPE.

Pierwsza część, zatytułowana *Uniwersytet jako lider* (s. 21-72), zawiera sześć rozdziałów, których wspólna myśl dotyczy roli uniwersytetów jako liderów w budowaniu „wioski edukacyjnej”. Giulio Alfano, z Papieskiego Uniwersytetu Laterańskiego (Pontificia Università Lateranese), pisze o cyklu studiów Nauk o pokoju – utworzonych w 2019 roku z inspiracji papieża Franciszka na tymże Uniwersytecie – w kontekście międzynarodowej współpracy na rzecz Globalnego Paktu Edukacyjnego (Rozdział 1, s. 23-32). Roberto Catalano, z Instytutu Uniwersyteckiego Sophia (Istituto Universitario Sophia) i Allan A. Basas, z Uniwersytetu św. Tomasza (University of Santo Tomas) na Filipinach, wychodząc od tezy „zderzenia cywilizacji” (Coker, 2020), w co wpisują się m.in. negatywne skutki globalizacji oraz kryzys antropologiczny, prezentują „wioskę edukacyjną”

jako *locus* wychowania międzykulturowego i międzyreligijnego (Rozdział 2, s. 33-44). Domenico Simeone, z Katolickiego Uniwersytetu Najświętszego Serca (Universita Cattolica del Sacro Cuore) w Mediolanie, porusza zagadnienie „braterstwa i współpracy” w kontekście zagrożeń płynących z kultury odrzucenia oraz konieczności budzenia świadomości bycia braćmi i siostrami (Rozdział 3, s. 45-50). Jennifer Mason McAward, z Uniwersytetu Nasza Pani (University of Notre Dame) w USA, pisze o idei założycieli tej uczelni, zwłaszcza ojca Theodore’a Martina Hesburgha, CSC, znanego obrońcy praw Afroamerykanów (Rozdział 4, s. 51-60). Jorge Humberto Peláez Piedrahíta, SJ, rektor Papieskiego Uniwersytetu Javeriana (Pontificia Universidad Javeriana) w Bogocie, przedstawia tę uczelnię, kładąc szczególny akcent na wyzwania edukacyjne i zmiany kulturowe, w odniesieniu do szóstego i siódmego zobowiązania GPE, czyli odnowy ekonomii i polityki oraz troski o wspólny dom. W świetle tych wyzwań porusza zagadnienie ekologii integralnej oraz etycznych wyzwań technonauki (Rozdział 5, s. 61-68). Prezentację tego Uniwersytetu dopełnia Jairo H. Cifuentes, który opisuje tak zwane dobre praktyki, realizowane przez tę uczelnię projekty: „Yu puedo”, „Los Yanomani” oraz „#ODS Vedruna” (Rozdział 6, s. 69-72).

Część druga, zatytułowana *Lektura dobrych praktyk*, poświęcona jest analizie zakresu pojęcia „dobre praktyki” oraz metodologii zastosowanej przy gromadzeniu materiału. Ezio Lorenzo Bono, oczami naukowca z rozległym doświadczeniem międzykulturowym, analitycznie odnosi się do „dobrych praktyk” w świetle filozofii edukacji, pamiętając, że „rzeczywistość przewyższa idee” i dlatego należy zagwarantować jedność trójmianu *bonum – verum – pulchrum*. Autor zwraca także uwagę na obecność krytycznych punktów, które związane są z „przechodzeniem od uproszczenia do złożoności” (s. 79), oraz celami i ontologią edukacji (s.79-82) (Rozdział 1, s. 75-85). Maria Cinque i Carina Rossa, prezentując wyniki analizy jakościowo-ilościowej dobrych praktyk zaprezentowanych w tej publikacji, wyjaśniają kryteria ich wyboru oraz przedstawiają kwestionariusz online, dotyczący gromadzenia danych (s. 87-120).

Część trzecia, zatytułowana *Dobre praktyki i doświadczenia w terenie*, najbardziej obszerna (s. 137-346), zawiera prezentację 43 dobrych praktyk z całego świata, wspieranych przez 12 instytucji uczestniczących w GPE: Fondazione Avsi, Caritas Internationalis, Comunità di Sant’Egidio, Enti locali per la pace, Fidae, Missioni Don Bosco, New Humanity, Percorsi di Cittadinanza, Scuola fiorentina di Alta Formazione per il Dialogo interreligioso e interculturale, Thydewa, Uisg/Usg oraz Università Cattolica del Sacro Cuore (s. 123-135).

Dobre praktyki prezentowane są w następujących obszarach:

1. Godność i prawa człowieka. Projekty zrealizowane w Rosji, Meksyku, Kambodży, Wietnamie, Afryce Subsaharyjskiej, Gwatemali, Argentynie oraz w skali międzynarodowej – dwa projekty (s. 137-184).

2. Technologia i ekologia integralna. Projekty prowadzone we Włoszech, Hiszpanii i Palestynie oraz pięć projektów międzynarodowych, każdy zrealizowany w sieci co najmniej pięciu krajów (s. 185-220).

3. Pokój i obywatelstwo. Projekty zrealizowane w Hondurasie, Urugwaju, Włoszech, USA, Indiach, Kenii, Demokratycznej Republice Kongo oraz trzy w sieci międzynarodowej (s. 221-287).

4. Braterstwo i rozwój. Miejsce realizacji to: Kenia, Włochy, Hiszpania, Santo Domingo, Haiti oraz trzy projekty międzynarodowe (s. 289-332).

5. Kultura i religie. Projekty przeprowadzone w Indiach, Algierii i Włoszech oraz trzy w międzynarodowej sieci krajów z Ameryki Południowej (s. 333-346).

Każda z zaprezentowanych dobrych praktyk została opisana w kluczu trzech kroków „odwagi”, przywołanych przez Zaniego (zob. Wstęp).

Publikację zamyka Podsumowanie, w którym redaktorzy formułują siedem dwumianów kategorii, które najbardziej charakteryzują zaprezentowane dobre praktyki. Są to: pewność i nadzieja; marzenie i zobowiązanie; obecność i zaufanie; kreatywność i szacunek; multilateralizm i transdyscyplinarność; metoda i praca w toku; ścieżka i ruch w działaniu (s. 121-350).

Recenzowana książka ma charakter poznawczy, dostarcza licznych informacji o możliwościach wspólnotowego oraz międzynarodowego współdziałania na rzecz przemiany edukacji w różnych częściach świata, przez co wyznacza także kierunki refleksji dla teorii edukacji międzykulturowej. Praktyczny aspekt poruszonej problematyki sprawia, że publikacja może stać się źródłem inspiracji dla praktyki edukacyjnej oraz dla różnych instytucji i organizacji działających na rzecz edukacji. Przedstawione i omówione założenia Globalnego Paktu Edukacyjnego oraz ukazane obszary i sposoby ich wdrażania mogą stanowić wartościowy materiał dla nauczycieli na wszystkich szczeblach edukacji. Jakkolwiek bezsprzeczna jest wartość tej publikacji, to jednak, w świetle kryteriów akademickich, zauważa się także braki. Słabą stroną jest przede wszystkim brak recenzji naukowej, co – jak można przypuszczać – spowodowało na przykład brak odniesienia do źródeł w kilku przypadkach oraz brak wykazu bibliografii.

Zrecenzowana publikacja jest godna polecenia, lecz aby mogła stać się źródłem naukowym dla polskiej pedagogiki wymaga przetłumaczenia na język polski.

BIBLIOGRAFIA

- COKER, C. (2020). *Lo scontro degli Stati-Civiltà*. Tłum. Thomas Fazi. Roma: Fazi Editore.
- CONGREGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA, ZANI A. V. (red.) (2021). *Educazione tra crisi e speranza. Global Compact on Education. Linee guida*. Roma: Libreria Editrice Vaticana.
- CONGREGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA, ZANI A. V. (2021). *Patto educativo globale. Instrumentum laboris*. Cinisello Balsamo: San Paolo.
- FRANCESCO. (2018). *Discorso ai membri della Fondazione Gravissimum Educationis*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana. https://www.vatican.va/francesco_20180625_gravissimum-educationis.html [dostęp: 20.09.2022].
- FRANCISZEK. (2019). *Przesłanie na inaugurację Paktu wychowawczego*. Watykan, 12 września 2019. https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/pont-messages/2019/documents/papa-francesco_20190912_messaggio-patto-educativo.html [dostęp: 15.09.2022].
- FRANCESCO, ZANI A. V. (2020). *Il Patto educativo globale. Una passione per l'educazione*. Brescia: Scholé.
- FRANCISZEK. (2021). *Przemówienie do członków korpusu dyplomatycznego akredytowanego przy Stolicy Apostolskiej*. Aula Błogosławieństw. Poniedziałek, 8 lutego 2021 r. https://www.vatican.va/content/francesco/pl/speeches/2021/february/documents/papa-francesco_20210208_corpo-diplomatico.html [dostęp: 20.09.2022].
- LIZZOLA, I. (2021). *Cos'è la catastrofe educativa? L'incapacità di aprire futuri possibili*. <http://www.vita.it/it/interview/2021/02/09/cose-la-catastrofe-educativa-lincapacita-di-aprire-futuri-possibili/402/> [dostęp: 20.09.2022].
- UNESCO. (2021). *International Commission. Reimagining our Future together: A new social Contract for Education*. <https://en.unesco.org/futuresofeducation/> [dostęp: 19.09.2022].